

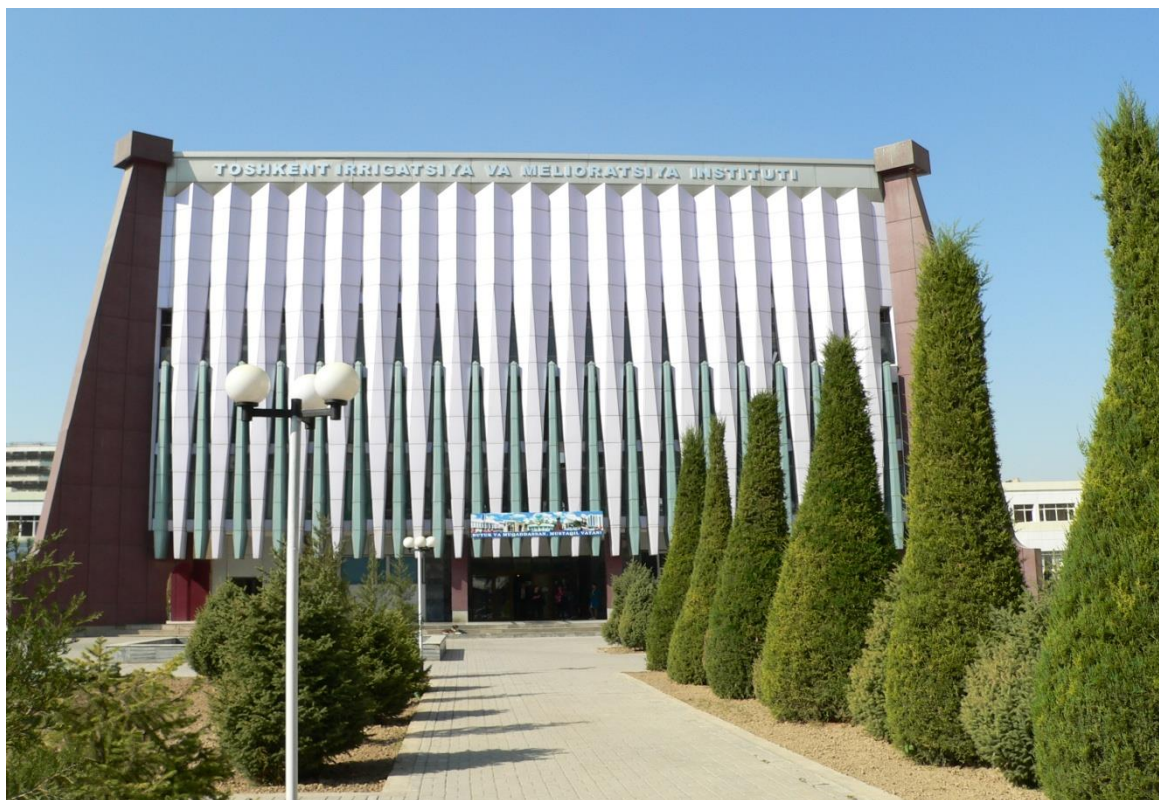

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИНСТИТУТИ

**«ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА СУВ ХЎЖАЛИГИНИ САМАРАЛИ
БОШҚАРИШ МУАММОЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ»
мавзусидаги халқаро илмий-амалий анжумани**

МАҚОЛАЛАР ТЎПЛАМИ

(2017 йил 11-12 апрель)

Тошкент - 2017

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИНСТИТУТИ

**«ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА СУВ ХЎЖАЛИГИНИ САМАРАЛИ
БОШҚАРИШ МУАММОЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ»
мавзусидаги халқаро илмий-амалий анжумани**

**международной научно-практической конференции на тему:
«ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ
ВОДНОГО ХОЗЯЙСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ»**

**International Scientific and Practical Conference on «The Problems and
Perspectives of Effective Management of Water Economy in conditions of
Globalization»**

МАҚОЛАЛАР ТЎПЛАМИ

(3-қисм)

17.	Туркманов А.С. (ТДИУ)	Машина трактор паркларида бажарилган иш ва кўрсатилган хизматларини бошқаришда бошқарув ҳисобининг ўрни ва аҳамияти	207
18.	Пиримқулов Ж., Юнусов И. (ТИМИ)	Иқтисодиёт тармоқларининг ривожланиш тенденциялари: қишлоқ хўжалиги	210
19.	Юнусов И. (ТИМИ)	Мамлакатнинг озиқ-овқат таъминотини яхшилашда балиқчилик тармоғининг ўрни ва ижтимоий-иқтисодий зарурияти	214
20.	Turanov M.Sh. (TerDU)	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning xususiyatlari	216
21.	Абдумаликова Г. (ТИИМ), Ахмедова И. (Ташкентский филиал Российского университета нефти и газа им. В.Г.Губкина)	Плюсы и минусы глобализации	219
22.	Акрамова Н.А. (ТИМИ)	Milliy iqtisodiyotini rivojlantirishda korporativ boshqaruvning ahamiyati	224
23.	Alimov U.Z., Yax'uyayev O.Y. (ТИМИ)	Agrosanoat rivoji- farovonlik garovi	228
24.	Alimov U.Z., Xoliqulov M.A. (ТИМИ)	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda – marketing	231
25.	Бабажанов А.Р., Халилова Б.В. (ТИМИ)	Етиштирилган маҳсулотларни жаҳон бозорига йўналтириш, ресурслардан самарали фойдаланиш механизмлари	234
26.	Ибрагимов С.О., Каримов И.О. (ТАҚИ)	Қишлоқ ҳудудларини барқарор ривожлантиришнинг муҳим масалалари	237
27.	Иргашев Д.И. (ИИВ Тошкент олий ҳарбий- техник билим юрти)	Мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари бозорининг ривожланиши ва хусусиятлари	239
28.	Камбаров Ж.Х., Тўхтасинова М. (ФарПИ)	Инқирозга қарши бошқарув жараёнида қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини таххислашнинг замонавий қарашлари	241
29.	Kamolov E. (ТИМИ), Rahmonov Sh. (ТМИ)	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini rivojlantirishningi iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati	243
30.	Мадаминаова З., Соатов Э. (ТИИМ)	Закономерности развития рынка информационных услуг на современном этапе	247
31.	Мавланов С.П. (ТИМИ)	Сабзавотчилик экин майдонлари таркибини оптималлаштириш ва уни иқтисодий самарадорлиги	252
32.	Қобулова М.Ё., Рахмонова Б.С. (АҚХИ)	Қишлоқ хўжалигини модернизациялаш шароитида фермер хўжаликлари даромадларини ошириш омиллари	255
33.	Рашидов М.К. (ТошДИУ), Рашидов Ж.Х. (ТИМИ)	Иқтисодиётнинг глобаллашув шароитида Ўзбекистонда эркин иқтисодий ҳудудларни ривожлантиришнинг истиқболли йўллари	257
34.	Саидова М.Х., Максумханова А.М. (ТИМИ)	Ўзбекистон аграр секторидаги институционал ислохотларнинг самараси	259

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ш.М.Мирзиёев. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак – Т.: «Ўзбекистон», 2017.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2016 йил 30 декабрь куни мамлакатимизнинг етакчи илм-фан намояндalари билан “Илм-фан ютуқлари – тараққиётнинг муҳим омили” мавзусида учрашув маърузаси.
3. И.А.Каримовни «Мамлакатнинг модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш устивор мақсадларимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз-ватанамиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир». Ўқув услубий комплекс. - Тошкент, ТДИУ.
4. И.А.Каримов. Ўзбекистон иқтисодий чуқурлаштириш йўлида. - Тошкент, 1995.

ИҚТИСОДИЁТНИНГ ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ХУДУДЛАРНИ РИВОЖЛАНТИШНИНГ ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎЛЛАРИ

Рашидов М.К. (ТДИУ), Рашидов Ж.Х. (ТИМИ)

Ҳозирги глобаллашув даврида ҳеч бир давлатнинг ривожланишини эркин иқтисодий ҳудудларни ташкил этмасдан тасаввур қилиш қийин. Шунинг учун бу жараёнга давлатнинг алоҳида эътибори зарур бўлиб, бу борада оқилона сиёсат олиб боришини тақозо этади. Ушбу йўналишда республикамизда анчагина тажриба тўпланди десак муболаға қилмаган бўламиз, албатта. Лекин бу жараённи жадаллаштириш, мамлакат ялпи ишлаб чиқаришида эркин иқтисодий ҳудудларнинг салмоғини оширишни тақозо этади.

Эркин иқтисодий ҳудудлар яратишда модул вариантни қўллаш керак, яъни олдин кичик бир нуқталарни ташкил этиш керак ва бу нуқталарда эркин иқтисодий ҳудудларнинг энг содда шакллари: божхона ҳудудлари, бизнес инкубаторлар, савдо ҳудудлари яратилиши керак. Сўнгра тажриба йиғилиб борилиши ва эркин иқтисодий ҳудуднинг ҳаёт цикли давом эта бориши билан, уларни ривожлантириб, такомиллаштириб, мураккаброқ шаклга ўтиб бориш зарур бўлади.

Кейинги босқичларда эса техник тадқиқот ва сервис ҳудудларини ривожлантиришга асосий эътиборни қаратиш керак (Ўзбекистон учун алоҳида аҳамият касб этадиган туристик ҳудудларни ривожлантириш, айниқса муҳимдир).

Эркин иқтисодий ҳудудлар яратиш учун микро даражада қилинадиган ишлар қуйидаги тартибда олиб борилиши мақсадга мувофиқдир:

- йирик капиталга эга бўлган, эркин иқтисодий ҳудудни ташкил этиш ва фаолият юритиш бўйича мажбуриятни ўз зиммасига ола биладиган акциядорлик жамиятининг ташаббуси;
- маҳаллий ҳокимият ва ушбу акциядорлик жамиятининг эркин иқтисодий ҳудудни ташкил этиш ва юритиш бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятларини аниқ белгилаб олиш;
- эркин иқтисодий ҳудудни бошқарув органларини шакллантириш;
- ички ва ташқи инвестицияларни жалб қилишда кафолат бера оладиган йирик инвестиция фондини ташкил этиш;
- эркин иқтисодий ҳудуднинг инфраструктурасини яратиш учун ажратиладиган давлат бюджети маблағларини аниқлаб олиш ва давлат бюджетидан олинadиган кредитларни олиш;
- эркин иқтисодий ҳудуд маъмуриятига зонал қонунлар асосида ҳамда уларга қўшимча тарзда берилadиган ҳуқуқлар ва мажбуриятларни аниқлаб олиш;
- эркин иқтисодий ҳудуд ташкил этиладиган тумандаги маҳаллий ҳукумат органларининг зонал қонунчиликка асосан ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаб олиш;
- эркин иқтисодий ҳудудда фаолият юритадиган корхоналарнинг ҳуқуқ, мажбурият ва имтиёзларини аниқ белгилаб бериш.

Эркин иқтисодий ҳудудлар яратишдан биринчи навбатда маҳаллий ҳукумат ва маҳаллий тадбиркорлар манфаатдор бўлиши керак. Чунки ҳудудда қулай инвестициявий муҳит шаклланишида уларнинг ўрни алоҳида аҳамиятлидир.

Эркин иқтисодий ҳудудларни оптимал жойлаштириш нуктаи назаридан Ўзбекистон майдонини шартли равишда қуйидаги беш минтақага бўлиш мумкин:

1. Шимолий (Тошкент ва Сирдарё вилоятлари);
2. Шарқий (Андижон, Наманган ва Фарғона вилоятлари);
3. Марказий (Самарқанд, Жиззах, Навоий вилоятлари);
4. Ғарбий (Хоразм вилояти ва Қорақалпоғистон республикаси);
5. Жанубий (Бухоро, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари).

Шимолий, Марказий ва Ғарбий минтақаларда яратиладиган эркин иқтисодий ҳудудлар ўз эътиборини асосан Россияга (қисман Қозоғистонга) қаратади. Бу минтақаларда эркин иқтисодий ҳудудлар яратиш унчалик ҳам мақсадга мувофиқ деб бўлмайди. Эркин иқтисодий ҳудудларни жойлаштиришнинг умумий қонуниятлари бўйича пойтахт жойлашган ва мамлакатнинг маркази бўлган ҳудудларда эркин иқтисодий ҳудудларни ташкил этиш унчалик ҳам мақсадга мувофиқ эмас. Эркин иқтисодий ҳудуд яратиш учун энг қулай жой, албатта, ташқи иқтисодий алоқаларни амалга ошириш имкони бўлган ҳудуд ҳисобланади. Шунинг учун эркин иқтисодий ҳудудларни товарларни экспорт қилиш нуктаи назаридан юк ташиш харажатлари анча кам бўлган чегарага яқин ҳудудларда ташкил этиш мақсадга мувофиқдир. Аммо, бу ҳудудларда ҳам Қозоғистон билан биргаликда келишган ҳолда қўшма бизнесни рағбатлантириш мақсадида Қозоғистоннинг Чимкент вилоятининг чегарасида эгизак эркин иқтисодий ҳудуд яратиш мумкин. Чунки Ўзбекистоннинг чегардош қўшниларидан фақат Қозоғистон эркин иқтисодий ҳудудлар яратишда катта тажрибага эга. Эгизак эркин иқтисодий ҳудуд яратиш орқали қўшни республиканинг ҳудудлар яратиш борасидаги тажрибасини ўрганиш осонроқ, арзонроқ ҳамда маъқулроқ бўлади. Бу эгизак ҳудуд учун энг қулай жой эса Черняевка, деб ҳисоблаймиз. Бундан ташқари, Тошкент шаҳрининг илмий потенциали техник - тадқиқот ҳудудларни яратишга ҳам имкон беради. Бу борада ҳам иш олиб борса бўлади.

Шарқий ҳудудда эркин иқтисодий ҳудуд яратиш билан биз бир томондан Хитой томонга “дераза” очамиз, аммо иккинчи томондан Хитой тадбиркорларига эшикларимизни очиб берган бўламиз. Бу томонга қаратиб эркин иқтисодий ҳудуд яратиш унчалик ҳам мувофақиятли деб бўлмайди, чунки қудратли, Ўзбекистонга нисбатан ҳаддан ташқари катта мамлакат бўлган Хитойга секин аста неоколониал муносабатларга тушиб қолиш хавфи бор.

Эркин иқтисодий ҳудудни яратишда иқтисодий, ижтимоий ёки бошқа омилларни инобатга олиш зарур, аммо, ҳудуднинг территориал потенциалини қуйидаги икки геополитик омил энг муҳим аҳамиятга эга:

- ташқи бозорга тез, арзон чиқа олиш имконияти;
- фаолият йўналишлари диапазонининг кенглиги.

Бу нуктаи назардан эркин иқтисодий ҳудудлар яратишда энг оптимал жой Жанубий минтақа ҳисобланади. Чунки фақат бу минтақа орқали келажакда энг кам харажат билан жаҳон океанига чиқиш имкони мавжуд. Бу минтақада яратилган эркин иқтисодий ҳудудлар бизнинг тадбиркорларга жаҳон океанига (у орқали ўз товарини арзон ва тез дунёнинг хоҳлаган мамлакатига) чиқиш имконини берадиган “шлюз”ларга айланади. Шунинг учун ҳам эркин иқтисодий ҳудудларни биринчи навбатда шу минтақада яратиш мақсадга мувофиқдир. Жанубий минтақа вилоятлари ичида нисбатан тараққий этган, фаолият йўналишининг диапазони кенгроқ, каттароқ илмий, техник, ишлаб чиқариш ва бошқа инфраструктура унсурларига эга бўлган ҳамда республиканинг бошқа вилоятлари билан яхшироқ транспорт ва бошқа коммуникация алоқалари мавжуд бўлган вилоят Бухоро вилоятидир. Демак, бу вилоятда эркин иқтисодий ҳудудларни концентрация қилиш мақсадга мувофиқ вариант ҳисобланади. Дастлаб ишни 4-5та эркин иқтисодий ҳудуд яратишдан бошлаш керак.

Ҳозирги Ўзбекистон шароитида эркин иқтисодий ҳудуд раҳбарини президент томонидан тайинлаган мақсадга мувофиқдир.

Эркин иқтисодий ҳудудлар ташкил этиш ишини Ўзбекистонда ташқи савдога ихтисослашган ҳудуд яратишдан бошлаган мақсадга мувофиқ. Бундай ҳудудларни эса чегарага яқин жойда (Тошкент, Самарқанд ёки Жиззах каби мамлакат марказида жойлашган шаҳарларда эмас) ташкил этиш тўғрисида. Чунки ташқи савдо алоқаларига мўлжалланган ҳудуд чегарага яқинликни талаб қилади. Уларни ташкил этиш арзон ҳамдир, чунки йирик капитал маблағларни талаб қилмайди. Уни яратишга жуда катта вақт ҳам керак эмас, мураккаб хўжалик механизми барпо этиш ва мамлакатнинг қолган қисми билан ўзаро таъсир тизимини яратиш зарурати ҳам унча сезилмайди. Ўзбекистон Республикаси савдо - иқтисодий ҳамкорлик тўғрисидаги келишувларида 36 мамлакат билан қулайлик тартиби бўйича келишилган, 24 давлат билан эса инвестицияларни рағбатлантириш ва ҳимоя қилиш тўғрисида келишилган. Буни эса эркин иқтисодий ҳудуд яратишда албатта нафи тегади. Бошқа мамлакатларнинг бу борадаги тажрибасини, мамлакат иқтисодиётининг ўзига хос томонларини, унинг ривожини сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, тарихий шарт-шароитларини инобатга олмасдан эркин иқтисодий ҳудуднинг у ёки бу моделини кўчириш тўғри эмас.

Бизнинг фикримизча, Ўзбекистоннинг зонал сиёсати қуйидаги талабларга жавоб берадиган тарзда олиб борилиши керак:

1) Бутун мамлакат иқтисодиётини, биринчи навбатда эркин иқтисодий ҳудудда ва унда фаолият олиб боровчи инвесторларни қизиқтирадиган бозорларда иқтисодий барқарорлик таъминланиши керак.

2) Бутун мамлакатда, эркин иқтисодий ҳудудлар майдонида инвесторларни кўплаб жалб қила оладиган инвестицион муҳитни яратиш ва унинг жозибадорлигини ошира бориши керак.

3) Эркин иқтисодий ҳудудда фаолият олиб боровчи томонларнинг манфаатлари уйғунлигини таъминловчи шарт - шароитларни яратиш ва уни такомиллаштира бориш лозим.

4) Эркин иқтисодий ҳудудларга хориждан инвестиция оқимларини таъминлашга кўмаклашиши (бунда, асосан чет эл ваколатхоналарининг фаолиятида ушбу ҳудудни реклама қилиш кўпроқ назарда тутилади) керак.

5) Эркин иқтисодий ҳудудларга миллий тадбиркорларнинг фаол қатнашини таъминловчи шарт – шароитларни яратиши ва уни такомиллаштира бориши керак.

Адабиётлар:

1. Ҳамроев Ҳ.Р. Зонал сиёсат: Монография.- Тошкент: Фан,- 2008.
2. Рашидов М.К. “Эркин иқтисодий зоналар самарадорлигини баҳолаш мезонлари” “Иқтисод ва молия” илмий – амалий журнал // -Тошкент,2012. № 12. – Б.44 – 48.
3. Навоий вилоят статистик маълумотлари.-stat.uz.

ЎЗБЕКИСТОН АГРАР СЕКТОРИДАГИ ИНСТИТУЦИОНАЛ ИСЛОҲОТЛАРНИНГ САМАРАСИ

Саидова М.Х., Максумханова А.М. (ТИМИ)

Annotation

The aim of present paper is to reveal the effectiveness of institutional reforms, realized in agrarian sector of the Republic of Uzbekistan. In the paper it is given review of accepted normative – legal documents which are directed to improvement of farm activities and also noted results of their application. Finally, there is given a conclusions on improvement of further development of farms in Uzbekistan.

Республикада амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотларнинг моҳияти ишлаб чиқариш омилларидан самарали фойдаланиш орқали қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши иқтисодий самарадорлигини оширишдир. Бошқача қилиб айтганда деҳқонларда мулкка бўлган муносабатни тубдан ўзгартириш орқали, уларга меҳнатга ижодий ёндашиш, ишбилармонлик ва тадбиркорлик қирраларини шакллантириш ва ўз меҳнати натижаларига тўлиқ эгаллик қилиш орқали қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши туб ўзгаришлар содир этишини кўзда тутади.